

**Protocol
toetsen en examens
in het VO en MBO**

**Auditief en communicatief
beperkte leerlingen/deelnemers**

Inleiding

In dit protocol zijn aanpassingen van omstandigheden bij formele toetsen en examens in het VO en MBO weergegeven voor de leerlingen¹ die doof of ernstig slechthorend zijn en/of een ernstige taalspraakstoornis hebben.

Het protocol is ontwikkeld door ambulant begeleiders van de werkgroep VO-MBO Siméa in samenspraak met de cluster 2-scholen en diensten Ambulante Begeleiding in overleg met het ministerie van OCW, het College voor Examens, de ouderorganisaties en de MBO raad.

Dit protocol biedt de mogelijkheid om in een vroeg stadium afspraken te maken over noodzakelijke aanpassingen en deze schriftelijk vast te leggen.

Voorafgaand aan het protocol is informatie opgenomen over de doelstelling, de uitgangspunten, de reikwijdte en de werkwijze. In de bijlage bij het protocol wordt relevante achtergrond informatie gegeven.

Het protocol wordt indien daartoe aanleiding is, jaarlijks aangepast. De meeste recente versie van het protocol staat gepubliceerd op de website van Siméa.

Doelstelling

Het protocol beoogt helderheid en eenduidigheid te creëren voor de leerlingen in het voortgezet onderwijs en in het MBO die vanwege hun auditieve en/of communicatieve beperking zijn aangewezen op aanpassing van de omstandigheden bij afname van toetsen en examens, zonder daarbij het niveau van de toets of het examen aan te tasten.

Uitgangspunten

1. De voorgestelde aanpassingen in de omstandigheden van het afnemen van examens en/of de wijze van examinering tasten het niveau van het examen niet aan.
2. De voorgestelde aanpassingen in de omstandigheden en/of de wijze van examinering conflicteren niet met de eisen die aan het functioneren in de beroepspraktijk worden gesteld.
3. Alleen die aanpassingen in omstandigheden en/of de wijze van examinering worden toegepast die noodzakelijk gebleken zijn vanwege de auditieve en/of communicatieve beperking van de betreffende leerling.

Reikwijdte

Hieronder wordt de reikwijdte van de mogelijkheden van aanpassingen in de omstandigheden aangegeven voor wat betreft het schoolexamen, het centraal examen, de wijze waarop de aanpassingen gemeld moeten worden en de doelgroep.

School examen:

Het protocol sluit aan bij de mogelijkheden die de directie van de VO-school en de examencommissie van de MBO-instelling heeft om de omstandigheden bij formele

---

¹ Voor de leesbaarheid: Daar waar gesproken wordt over "leerling" wordt bedoeld zowel de leerling in het Voortgezet Onderwijs als de deelnemer in het MBO.

toetsen bij het school- en het instellingsexamen aan te passen. (Examenbesluit VO, artikel 55 / de mogelijkheden die het besluit OER biedt in het MBO)

Binnen het schoolexamen is er ruimte om vervangende opdrachten te geven. Dit geldt ook voor de toetsen voor luistervaardigheid en spreekvaardigheid, Deze toetsen kunnen voor een leerling met een auditieve/communicatieve beperking in het school-/instellingsexamen worden afgenomen.

Binnen de MBO instelling is het van belang dat de aanpassing aansluit bij het functioneren van de student in de toekomstige beroepspraktijk.

Centraal examen:

Bij het centraal examen heeft de directie/de examencommissie ook de mogelijkheid om noodzakelijke aanpassingen in de omstandigheden toe te staan.

In eerste instantie wordt uitgegaan van de aanpassing in de omstandigheden zoals die in de regeling hulpmiddelen van het College van Examens zijn opgenomen. In deze regeling is tevens de bepaling opgenomen dat als een adequaat hulpmiddel niet wordt genoemd, de school met het College van Examens contact dient op te nemen. De Wet Gelijke Behandeling op grond van handicap of chronische ziekte, het Eindexamenbesluit VO, het Examenbesluit BVE en de regelingen van het CvE zijn de grondslagen voor aanpassing. In het geval vervanging van een examenonderdeel aan de orde is bijv. in het geval van gesproken tekst in een examen, kan de school een aangepaste toets aanvragen bij het college van examens. (MBO: coe-beperking@cve.nl VO: examens@duo.nl) De mogelijkheden voor aangepaste toetsen bij centrale examens hebben rechtsgeldigheid in het besluit van het College voor Examens.

Voor het VO geldt:

De beslissing over aanpassing wordt genomen door de directeur en gemeld aan de inspectie. Dit geldt voor zowel school- als centraal examen. Als de volgens de directeur noodzakelijke aanpassing verder gaat dan in artikel 55 of de regelingen van het CvE aangegeven, wendt de directeur zich tot het CvE.

Voor het MBO geldt:

De beslissing over de aanpassing wordt genomen door de Examencommissie. De commissie houdt zich daarbij aan de exameneisen en bij de centrale examens ook aan de regelingen van het CvE. Als naar het oordeel van de commissie bij de centrale examens een verdergaande aanpassing noodzakelijk is dan in de regeling van het CvE geboden, wendt de commissie zich tot het CvE.

Voor beide geldt:

De maatregelen in school- en instellingsexamen kunnen afwijken van die in het centraal examen. De leerling moet hiervan tijdig op de hoogte zijn. Het protocol kan hierin voorzien.

Wie komen in aanmerking voor aanpassingen:

De leerlingen hebben een indicatie voor extra ondersteuning door een instelling cluster 2 dan wel in een eerder stadium ondersteuning vanuit cluster 2 ontvangen of een verklaring van een audioloog dan wel GZ-psycholoog waaruit blijkt dat aanpassing noodzakelijk is voor deze leerling.

Werkwijze

Het protocol is zodanig opgesteld dat er sprake is van oplopende aanpassingen met in het uiterste geval een mogelijkheid tot een vervangende opdracht (bijvoorbeeld voor de luister- en spreekvaardigheden in de talen bij het schoolexamen)

Naast de algemene aanpassingen bij de afname van examens en toetsmomenten worden per examenonderdeel specifieke aanpassingen en eventueel alternatieven aangereikt voor de te onderscheiden examenonderdelen: lezen; schrijven; luisteren; spreken en gespreksvaardigheid.

Per individuele leerling wordt bij aanvang van het voortgezet onderwijs en bij aanvang van de MBO-opleiding beoordeeld welke aanpassingen bij formele toetsen noodzakelijk zijn. Deze aanpassingen kunnen vervolgens in de lijst worden aangevinkt. Er worden afspraken gemaakt over leerdoelen waarmee het aantal aanpassingen bij toetsen en uiteindelijk bij het examen kan verminderen doordat de leerling zich vaardigheden eigen maakt. De lijst wordt, na goedkeuring van alle betrokkenen, ondertekend.

Jaarlijks worden de afspraken geëvalueerd en zo nodig aangepast tot de leerling in het voorexamenjaar zit. In het voorexamenjaar is duidelijk welke aanpassingen er in de omstandigheden nodig zijn bij het school- en het centraal examen en bij de toetsing van de beroepskwalificatie.

Dit document maakt ook deel uit van het overdrachtdossier als de leerling van het VO/VSO naar het MBO gaat.

Nadere informatie in de bijlage

Bijlage 1:

Hier is nadere informatie opgenomen over de auditieve beperking en/of ernstige spraaktaalmoelijkheden. Daarbij worden de consequenties van de beperkingen in de onderwijspraktijk aangegeven en de redenen waarom aanpassingen van omstandigheden van toetsen en examens noodzakelijk kunnen zijn.

Bijlage 2:

Een beknopt overzicht van de werkwijze van de tolk Nederlandse Gebaren Taal en/of Nederlands Met Gebaren en de schrijftolk is opgenomen in de bijlage.

Bijlage 3:

In deze bijlage zijn een aantal links opgenomen van websites met belangrijke informatie over o.a. wet- en regelgeving toetsen en examens.

Protocol aanpassingen omstandigheden bij toetsen en examens auditief en/of communicatief beperkte leerlingen / deelnemers

Naam:

Geboortedatum:

Beperking: Auditieve en/of communicatieve beperking

Algemene aanpassingen bij de afname van toetsen en examens:

- 0 Verlenging van de toetstijd met 30 minuten, voor die onderdelen waar taal of tekst een rol speelt. Dit geldt ook voor digitaal afgenomen examens.
- 0 Bij digitale centrale examens met geluidsfragmenten: speciale uitvoering bestellen. Versie met ondertiteling dan wel een aangepaste versie (speciaal formulier bij examens@duo.nl coe-beperking@cve.nl Cito kijk-luistertoetsen zijn te bestellen via webshop Kentalis)
- 0 Eerste en tweede corrector zijn op de hoogte van de vastgelegde aanpassingen die voortvloeien uit de beperking van de leerling.
- 0 Afname vindt plaats in een voor de leerling geschikte omgeving, te weten;
.....
- 0 Bij de toetsen en examens is een gebarentolk / schrijftolk * aanwezig voor instructie vooraf en/of de communicatie tijdens het examen (aanduidingen, aanwijzingen etc)
- 0 Gebruik soloapparatuur is toegestaan
- 0 Leerling gebruikt de volgende hulpmiddelen bij toetsen en school- of instellings-examens: (bijv. time timer, stappenplannen, Daisyspeler, readerpen, laptop, spraaksoftware);
.....
- 0 Leerling gebruikt de volgende hulpmiddelen bij het centraal examen: (bijv. Daisyspeler, readerpen, laptop, spraaksoftware); NB timer en stappenplannen zijn bij centrale examens niet toegestaan
.....
- 0 De student gebruikt de volgende hulpmiddelen bij de proeve van bekwaamheid: (bijv. time timer, stappenplannen, Daisyspeler, readerpen, laptop, spraaksoftware);
.....
- 0 Gebruik maken van visuele ondersteuning bij instructie.
- 0 Duidelijk de context aangeven tijdens instructie.

* doorstrepen wat niet van toepassing is.

Disclaimer: Bij de samenstelling van het protocol aanpassingen omstandigheden bij toetsen en examens auditief en/of communicatief beperkte leerlingen is de grootst mogelijke zorgvuldigheid betracht. Desondanks kan het voorkomen dat op onderdelen de formele regelgeving niet correct is weergegeven bijvoorbeeld omdat deze tussentijds gewijzigd is. Als er sprake is van verschil tussen deze tekst en de formele regelgeving (inrichtings- en eindexamenbesluit VO, examenbesluit WEB en de daarop gebaseerde regelgeving van het College voor Examens), dan geldt de regelgeving. **Protocol versie mei 2013**

Aanpassingen bij de te onderscheiden onderdelen:

Uitgangspunten zijn:

- **De aanpassing is noodzakelijk en vloeit voort uit de beperking van de leerling.**
- **Het niveau van de toets en het examen en/of het functioneren in de beroepspraktijk wordt er niet door beïnvloed.**

Lezen	<ul style="list-style-type: none"> ○ Aangepaste lay-out, nl ..... ○ Gebruik steunkaarten bij school-/instellingsexamen met een stappenplan hoe de taak aan te pakken. Concretisering als bijlage bij dit document. ○ Gebruik koptelefoon/muziek ○ Gebruik passend woordenboek, nl ..... <li style="padding-left: 20px;">(tenzij woordenboek niet is toegestaan) ○ Bij digitale toetsen moet de leerling de tekst kunnen herlezen ○ Tekst en opdrachten worden voorgelezen door ....., (persoon of spraak-/dyslexiesoftware, leerling leest mee) ○ Accepteren van aangepaste literatuur (bij de talen) voor SE. Afspraken nader concretiseren. ○ Vervangende opdracht of rekening houden bij correctie wanneer er sprake is van figuurlijk taalgebruik in de tekst (bijv. bij een poëzie en/of fantasieopdracht)
--------------	--

Concretisering van de gemaakte afspraken en/of opmerkingen:

<p>Schrijven</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Gebruik steunkaarten bij school-/instellingsexamen met een stappenplan hoe de taak aan te pakken. Concretisering als bijlage bij dit document. ○ Gebruik spraak-/dyslexiesoftware, nl..... ○ Gebruik koptelefoon/muziek. ○ Gebruik passend woordenboek, nl ..... (tenzij woordenboek niet is toegestaan) ○ Gebruikmaken van computer met spellingcontrole (tenzij spelling getoetst wordt) ○ Gebruik van korte, eenvoudige zinnen wordt goedgekeurd. ○ Bij werkstukken gebruik maken van een beeldpresentatie. ○ Bij vakinhoudelijke opdrachten niet beoordelen op spelfouten/zinsbouw, het gaat om de inhoud (tenzij het een essentiële beroepsvaardigheid is) ○ Bij schoolexamens: aangepaste beoordeling t.a.v. het verwoorden van gevoelens en benoemen van sociale contexten. Afspraak nader concretiseren. ○ Bij schoolexamens: Aangepaste beoordeling t.a.v. het omschrijven van begrippen (de leerling moet er blijk van geven dat de inhoud van het begrip hem of haar duidelijk is) Afspraak nader concretiseren.
-------------------------	--

Concretisering van de gemaakte afspraken en/of opmerkingen:

<p>Luisteren</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Luistertoetsen met koptelefoon. ○ Luistertoetsen met solo-apparatuur. ○ Gebruik steunkaarten bij school-/instellingsexamen met een stappenplan hoe de taak aan te pakken. Concretisering als bijlage bij dit document. ○ Gebruik passend woordenboek, nl..... (indien toegestaan) ○ Leerling mag bij een mondeling examen om herhaling vragen. ○ Beeld- en geluidsfragmenten kunnen herhaald worden. ○ Mogelijkheid bieden tot vragen stellen in het geval van misverstaan of niet verstaan. ○ 1 op 1-afname luistertoets met bekende examinerator met goed te volgen mondbeeld. ○ Luistertoets met tolk, m.u.v. vreemde talen. Tolk kan (indien mogelijk) de toets vooraf beluisteren. ○ Luistertoets met ondertiteling. ○ Beeld- en geluidsfragmenten zijn ondertiteld. ○ Vervangende opdracht i.p.v. luistertoets bij vreemde talen. Afspraak concretiseren.
-------------------------	--

Concretisering van de gemaakte afspraken en/of opmerkingen:

<p>Spoken</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Leerling krijgt extra tijd om tot verwoording te komen. ○ Gebruik steunkaarten bij school-/instellingsexamen met een stappenplan hoe de taak aan te pakken. Concretisering als bijlage bij dit document. ○ Geen beoordeling op tempo, zijnde niet de beroepskwalificatie. ○ Docent stelt verhelderingvragen aan de leerling. ○ Spreken met (stem-)tolk. ○ Bij moderne vreemde talen kan de tolk NGT niet worden ingezet. Daarbij gebruik maken van schriftelijke directe communicatie (chatten) ○ PowerPoint presentatie (evt. ondersteunende tekst op papier) of andere visuele/tekstuele ondersteuning. ○ Aangepaste beoordeling oogcontact. Afspraken nader concretiseren ○ Aangepaste beoordeling t.a.v. het verwoorden van gevoelens en benoemen van sociale contexten. Afspraken nader concretiseren ○ Aangepaste beoordeling t.a.v. het omschrijven van begrippen. (Context is van belang, techniek zoals grammatica minder) Afspraken concretiseren ○ Vervangende opdracht bij vreemde taal. Afspraken concretiseren.
----------------------	---

Concretisering van de gemaakte afspraken en/of opmerkingen:

<p>Gesprek voeren</p>	<ul style="list-style-type: none"> ○ Gebruik steunkaarten bij school-/instellingsexamen met een stappenplan hoe de taak aan te pakken. Concretisering als bijlage bij dit document. ○ Leerling wordt niet beoordeeld op tempo, zijnde niet de beroepskwalificatie. ○ Docent stelt verhelderingvragen aan de leerling ○ Leerling krijgt voldoende tijd om te begrijpen en om antwoord te formuleren. ○ Gesprek in het Nederlands, met behulp van tolk. ○ Aangepaste beoordeling oogcontact. Afspraken nader concretiseren ○ Gesprek (vreemde) taal schriftelijk bijv. via sociale media, msn, chat bericht, op inhoud beoordelen. ○ Bij de mondelinge schoolexamens/proeve van bekwaamheid is de ab-er of begeleider vanuit de opleiding aanwezig ter ondersteuning van het communicatieproces. ○ Vervangende opdracht, afspraken concretiseren.
------------------------------	--

Concretisering van de gemaakte afspraken en/of opmerkingen:

Suggesties voor vervangende opdrachten bij toetsen/schoolexamens:

Leestoets in plaats van luistertoets.

“Luisteren” beoordelen als onderdeel van gespreksvoering.

Engels: ondertitelde BBC-documentaire of speelfilm gebruiken.

Spreekvaardigheid (vreemde) talen schriftelijk bijv. via sociale media.

PowerPoint of filmpje voor werkstuk of boekverslag.

Presentatie verzorgen in Nederlandse Gebaren Taal eventueel met behulp van een stemtolk of een Powerpointpresentatie.

Werkstuk maken als vervangende opdracht voor spreek-/luistervaardigheid.

Concretisering afspraken t.a.v. examinering van beroepskwalificaties in het MBO:

Handtekeningen voor akkoord:

Leerling/student:

Ouders (indien minderjarig):

VO: directeur school:

MBO: secretaris examencommissie:

Datum: _____

Bijlage 1 bij Protocol aanpassing in omstandigheden formele toetsen en examens

Nadere informatie over de beperking en de consequenties daarvan in de onderwijspraktijk waardoor aanpassingen van omstandigheden bij toetsen en examens noodzakelijk zijn.

A. Auditief beperkt (doof en slechthorend)

Omschrijving beperking/problematiek

Er is sprake van doofheid bij een minimaal gehoorverlies van 80 dB gemeten aan het beste oor.

Er is sprake van slechthorendheid bij een gehoorverlies tussen 35 dB en 80 dB aan het beste oor.

Afhankelijk van het verlies hoort een leerling minder of niet, worden bepaalde klanken niet/anders waargenomen, wat ernstige gevolgen heeft voor het spraakverstaan. De problematiek is per leerling verschillend, een leerling kan slechthorend of doof functionerend zijn. Dit is afhankelijk van verschillende factoren zoals de leeftijd waarop het gehoorverlies is ontstaan, de omgeving, de opvoeding en hulpmiddelen.

Hulpmiddelen kunnen het spraakverstaan verbeteren, maar bijvoorbeeld een cochleair implantaat maakt een dove leerling niet per definitie slechthorend functionerend.

Leerlingen zijn voor hun communicatie afhankelijk van spraakafzien (liplezen), hulpmiddelen (hoortoestel, cochleair implantaat, solo-apparatuur), en/of een tolk Nederlandse Gebarentaal (NGT), een tolk Nederlands ondersteunt met gebaren (NmG) of een schrijftolk.

Wanneer een leerling vooral communiceert middels gebarentaal dan is dit veelal de moedertaal, het gesproken Nederlands is dan de tweede taal. NGT heeft een eigen grammatica, lexicon (=gebaren), zinsbouw en kent geen vervoegingen en lidwoorden. Bij auditief beperkte leerlingen is er veelal sprake van een geringe communicatieve redzaamheid.

Gevolgen voor het schoolse leren

Doof- en slechthorendheid resulteren in een ernstige achterstand in de taalverwerving en daarmee in de taalontwikkeling. Zo is er veelal sprake van een beperkte woordenschat, moeite met begrijpend lezen en figuurlijk taalgebruik. Moeite met abstracte begrippen en een achterblijvende/afwijkende conceptuele ontwikkeling.

Taal vormt een belangrijke basis voor het schoolse leren, het omgaan met anderen en het kunnen meedoen in de samenleving.

Taal geeft toegang tot informatie die nodig is voor een goede sociaal-emotionele ontwikkeling.

Leerlingen zijn afhankelijk van gebaren (Nederlandse gebarentaal en/of Nederlands ondersteund met gebaren) en/of afhankelijk van auditieve hulpmiddelen (hoorapparaten, soloapparatuur, cochleair implantaat (CI)). Dove en slechthorende leerlingen zijn over het algemeen sterk visueel ingesteld.

Als er sprake is van een auditieve beperking, is het verwerven van kennis en (sociale) vaardigheden niet vanzelfsprekend. Zo is het moeilijk om instructie te volgen, samen te werken en nuances in taal op te merken. Ook is er een effect op de sociaal-emotionele

ontwikkeling. Omdat leerlingen zich voortdurend extra moeten inspannen om de communicatie en instructie te kunnen volgen, zijn zij veel sneller vermoeid.

Mogelijk bijkomende problematiek:

- dyslexie en dyscalculie
- progressief gehoorverlies
- tinnitus (oorsuizen)
- oververmoeidheid
- psychische problemen, sociaal isolement

Problemen en knelpunten bij examens en formele toetsmomenten:

Nederlands:

2. Voor leerlingen die zijn opgegroeid met NGT is het Nederlands de eerste "vreemde" taal.
3. Zich begrijpelijk uitdrukken; problemen op het gebied van grammatica.
4. Tekstbegrip; moeite om teksten te begrijpen, kernbegrippen uit de tekst te halen.
5. Beperkt auditief geheugen, moeite met langere, samengestelde zinnen.
6. Werktempo, meer tijd nodig om informatie te verwerken.
7. Moeite met verhaalopbouw, verwoorden, beperkte woordenschat.
8. Hanteren van de juiste grammaticale regels.
9. Luistertoetsen.
10. Akoestische omgevingsaspecten.
11. Verstaanbaarheid bij mondelinge toetsen.

Daarnaast bij vreemde talen:

1. Spreken en verstaan.
2. Nieuwe woorden leren met als basis een beperkte Nederlandse woordenschat.
3. Klank-tekenkoppelingen zijn zeer complex om te leren, met name in het Engels. Het aanleren van een (vreemde) taal gebeurt immers veelal auditief.

Toelichting:

De leerling met een auditieve beperking kan niet horen maar wel luisteren. De leerling maakt daarbij gebruik van een andere techniek. Een ontheffing of vrijstelling voor het toetsen van deze vaardigheid in het Nederlands is niet aan de orde. Het gaat erom dat een aangepaste wijze van examinering wordt ontwikkeld die rekening houdt met de beperking. De standaard luistertoets of kijk-luistertoets voldoet niet. Leerlingen met een auditieve beperking gebruiken hulpmiddelen om te luisteren, zoals ondertiteling, een tolk Gebarentaal of schrijftolk, liplezen of technische hulpmiddelen als "chatten"; of vaak een combinatie van deze. Welke van de hulpmiddelen wordt of worden gebruikt, verschilt van leerling tot leerling en kan ook verschillen tussen Nederlands en de moderne vreemde taal.

B. Communicatieve beperking: Spraaktaalmoeilijkheden (ESM)

Omschrijving beperking/problematiek

Een ernstige stoornis in de moedertaalverwerving die niet te verklaren is vanuit intelligentie (de non-verbale intelligentie is gemiddeld of zelfs bovengemiddeld), neurologische problemen, gehoorproblemen of omgevingsfactoren. Als gevolg hiervan is er sprake van (zeer) geringe communicatieve redzaamheid.

Gevolgen voor het schoolse leren

Taal is één van de ontwikkelingsaspecten en vormt een belangrijke basis voor het schoolse leren, het omgaan met anderen en het kunnen meedoen in de samenleving. Taal geeft toegang tot informatie die nodig is voor een goede sociaal-emotionele ontwikkeling.

Als er sprake is van ESM, is het verwerven van spraak en/of taal, kennis en (sociale) vaardigheden niet vanzelfsprekend.

Kenmerken van ESM:

1. Ernstig beperkt vermogen om wederkerig te communiceren.
2. Vertraagde verwerking van informatie en instructie en een zwak taalbegrip.
3. Moeite zich begrijpelijk uit te drukken.
4. Beperkt inzicht in alle aspecten van taal en het vermogen dit te kunnen toepassen.
5. Achterblijvende/afwijkende conceptuele ontwikkeling.
6. Oververmoeidheid.

Mogelijk bijkomende problematiek:

- dyslexie en dyscalculie.
- autisme spectrum stoornis.
- oververmoeidheid.
- psychische problemen, sociaal isolement.

Problemen en knelpunten bij examens en formele toetsmomenten:

1. Zich verstaanbaar maken bij mondelinge toetsen.
2. Zich begrijpelijk uitdrukken; problemen op het gebied van woordvolgorde en zinsbouw, beperkte woordenschat.
3. Beantwoorden van vragen, juist formuleren van antwoorden, woordvindingsproblemen.
4. Luisteren, verwerken van auditief aangeboden informatie.
5. Tekstbegrip; moeite om teksten te begrijpen, kernbegrippen uit de tekst te halen.
7. Geheugen, moeite met langere, samengestelde zinnen.
8. Werktempo, meer tijd nodig om informatie te verwerken.
9. Moeite met verhaalopbouw, verwoorden.
10. Hanteren van de juiste grammaticale regels.

Bijlage 2 bij Protocol aanpassing in omstandigheden formele toetsen en examens

Betreft: Nadere informatie over de aanwezigheid van tolken Nederlandse Gebarentaal / Nederlands met Gebaren en/of schrijftolken, tijdens formele toetsmomenten en examens.

De aanwezigheid van een tolk tijdens het School en/of Centraal Examen is noodzakelijk en gebeurt met toestemming van de directie of de examencommissie zoals is vastgelegd in het protocol aanpassing in omstandigheden toetsen en examens.

In het kader van de examens zijn de volgende punten van belang:

- De tolk heeft zwijgplicht/plicht tot geheimhouding. Dit wil zeggen dat de tolk aan niemand informatie zal geven over de tolsituatie. Deze tolsituatie zal ook niet met anderen besproken worden.
- De tolk vertaalt de instructies en de aanwijzingen van het gesprokene voor de leerling in gebaren of tekst.
- De tolk vertaalt, als dat nodig is, wat de dove of slechthorende leerling zegt in gesproken Nederlands.
- De tolk zal zich altijd beperken tot *vertalen* van de (schriftelijke) vraagstelling in Nederlandse Gebarentaal. Toelichting op of uitleg van de vraagstelling is (zoals bij alle kandidaten) niet toegestaan.
In geval van twijfel wendt de tolk zich tot een (docent)surveillant of de secretaris eindexamen/zijn vervanger.

Bovenstaande punten sluiten aan bij de beroepscode van de tolken. Voor de beroepscode wordt verwezen naar de websites van de beroepsverenigingen (zie ook bij links)

Bijlage 3 bij Protocol aanpassing in omstandigheden formele toetsen en examens

Links:

www.simea.nl

www.examenblad.nl

www.cve.nl

www.steunpunttaalenrekenenmbo.nl

www.steunpunddyslexie.nl

www.handicap-studie.nl

www.tolknet.nl

www.nbtg.nl

www.schrijftolk.org

www.fodok.nl

www.foss.nl

www.dovenschap.nl